

KALIFORNIA

režija:

Dominic Sena

scenarij:

Tin Metcalfe

fotografija:

Bojan Bazelli

glasba:

Carter Burwell

igrajo:

Brad Pitt,

Juliette Lewis,

David Duchovny,

Michelle Forbes

produkcija:

ZDA, 1993

2*00

Turistov se kot klop drži staro prekletstvo. Nihče namreč ne mara biti turist, vsi bi bili raje popotniki. Popotnik, ta magična beseda polna vetra, easy-riderstva, prašnih cest, pravih avantur — življenja. Le popotniki resnično potujejo, turisti so povsod samo na obisku. Popotnik bo v naših očeh zmerom svetovljan, turist pa ne bo nikoli zlezal iz svojega malomeščanskega oklepa mediokritete.

In kaj pravzaprav loči popotnika od navadnega turista? Meja med njima je zelo podobna meji med psihopatskim morilcem in »navadnim« človekom. Gre za odgovornost: bodisi za moralno odgovornost do tujega življenja ali pa za odgovornost do zahtev vsakdanjega življenja. Vsak bi rad bil popotnik in vsak nosi v sebi morilca, toda malo je pravih popotnikov, malo je morilcev, večina nas je turistov, pa če nam je to všeč ali ne.

Film *Kalifornia* s turisti ni niti najmanj prizanesljiv. Šele ko jih pošteno oškropi s krvjo, jim nameni odrešitev. Film brez usmiljenja. Film o turistih in popotnikih, o njihovem srečanju in o prestopanju meje. In o tem, kako je včasih bolje ostati turist, pa čeprav ne zveni *cool*.

Turista sta Brian Kessler in njegova punca Carrie, novinar in fotografinja. Havajske srajce in bermude sta sicer zamenjala za bolj profiliran, intelektualistični *image* devetdesetih, a turizem ni stvar oblačanja.

Briana privlači raziskovanje patologije serijskih morilcev. Ne zadostuje mu pisanje člankov, o tem želi napisati knjigo — in prepričan je, da mora obiskati prizorišča zločinov. Iz turista se tako želi spremeniti v popotnika. Gre torej za tip naivnega turista. Takšne običajno privlači vse, kar ima vsaj malo etno prizvoka. Lik Carrie pa povsem zadostno opredeli njeno ukvarjanje s fotografijo. Saj, kaj pa je ta voyeuristični nadužitek opreznja skozi zaslonko drugega kot čisti turizem? In ker je za razliko od Briana ves čas na drugi strani objektivna (zavzema subjektivno! stališče), ostaja Carrie ves čas tip realnega turista, ki hoče s čim manj zapletu dospeti na cilj.

Njun cilj je Kalifornija. Obljubljena dežela, Meka vseh popotnikov in turistov, ultimativni cilj vseh filmskih junakov, dokler je ni nadomestila Mehika. Sicer pa ime kraja ni pomembno; ne gre za Kalifornijo, Mehiko, Oz ali Portorož, gre le za občutek.

Popotnika sta Early Grace in Adele, naplavini ameriškega socialnega dna. Psihopatski morilec in njegova punca. Early se — kot vsak morilec — mora seliti. Pravi popotnik torej, brez cilja. Adele je le njegova sopotnica (naivni popotnik), ki bi dejansko rada nekam prispela. Ima torej svoj cilj. Pri tem imata tako Brad Pitt kot Juliette

Lewis za svoja lika vso potrebno filmsko predzgodovino. Brad Pitt je takorekoč pristopal v Kalifornijo, potem ko sta ga pred tem na cesti pobrali pravi popotnici Thelma in Louise. Juliette Lewis pa je še v filmu *Rt strahu* podlegala zapeljivi moči zla v telesu Roberta de Nira.

Ko se četverica znajde v istem avtomobilu na poti v Kalifornijo, se avantura lahko začne — tako za Briana in Carrie kot za gledalca. Brian in Carrie takrat prestopita še dodatno mejo med turistom in popotnikom. To je vpletenost z ljudmi. Turisti se družijo le s soturisti, če pa se že spoznajo z lokalci, je to kvečjemu del kakšne večerne etno hula-hula predstave. Brian in Carrie pa pri raziskovanju serijskih morilcev nevede naletita na izviren primerek, na pristnega domorodca. In postaneta popotnika. Cena, ki jo morata plačati za ta poseben aranžma, je seveda visoka: soudeležena sta pri umorih. Vsaka ekskluziva pač nekaj stane. Brian dobi, kar je iskal, čeprav mu je kmalu žal. Prepozno, seveda. Film je ena sama lekcija naivnim turistom, ki bi bili radi popotniki, zato pač mora biti trd in oster do konca. *On the road* filmi tako ali tako niso nikoli poznali usmiljenja do turistov. In tudi Briana čaka kazen za njegovo naivnost.

Kmalu po tistem, ko se mora soočiti s svojo napako, ga Early »kaznuje« še tako, da ga skoraj prisili v umor. In da bi zadeva dobila dodatno težo, je žrtev ženska, policistka po vrhu. A ker bi bilo tudi to prelahko, dobi zadeva pravo ostrino šele, ko mora Carrie (ki je bila sicer ves čas proti pretiranemu avanturizmu), ponuditi Earlyju svoje telo, da bi rešila Briana. In krivda zaradi nenamernega prizadejanja krivice drugim zareže globlje od stokanja nad lastno usodo.

Early (pravi popotnik) si nato odpelje Carrie (pravo turistko) na prizorišče jedrskih poskusov, na prepovedano področje, kamor drugi ne upajo. Ta kraj izbrisane spomina, uničene identitete, je zunanja (pris)podoba Earlyjeve osebnosti. Tu se lahko odvije končni obračun, usode se lahko izpolnijo.

In kako se potovanje konča? Kot vsako drugo potovanje, vsi prispejo, seveda. Z majhno razliko: popotniki so mrtvi, turisti pa — resda nekoliko pretreseni — preživijo.

Brian in Carrie okrevata v hišici nekje na kalifornijski obali. Brian se loti pisanja svoje knjige. Sedaj si je to namreč prislužil. Kajti ko Earlyju zada smrtni strel — ne iznuje, ker je ta že na pol mrtev, temveč iz

maščevanja, torej zlobe — je za trenutek prestopil tisto magično mejo. Karkoli se bo z njima zgodilo, je za gledalca pravzaprav nepomembno: ko odvržeta popotniško malho, izgubita dramaturško privlačnost. Njuna zgodba od tod naprej vodi le še v družinsko melodramo.

Za Adele se potovanje konča že pred končnim obračunom, v trenutku, ko se odreče popotništvu. In to je zanj tudi trenutek prispetja na cilj. Mrtva obleži na vrtu, obdana s kaktusi.

Early konča tako, kot se za pravega popotnika spodobi. V stilu. Stil je v *on the road* filmih zmerom pomemben. Izmaličenemu in napol mrtvemu se mu prikažejo njegova bleščeča vrata. Doživi svojo zgodnjo, instant karmo (*early grace*).

Toda potovanje še ni končano, vsaj za gledalca ne. V kakšen kontekst je pravzaprav umeščen? Vsi, ki nas je voyeuristični nagib pripeljal v dvorano in smo gledali film, smo turisti. Popotniki ne gledajo filmov. Ko na samem začetku filma zaslišimo Brianov glas kot glas pripovedovalca zgodbe, si postavimo vprašanje: zakaj? Že na začetku izvemo, da se bo na koncu za našega junaka vse dobro izteklo — saj kdo bi sicer pripovedoval zgodbo?

Možni so trije odgovori:

a) Režiser nam želi že na začetku povedati, da smo zgolj turisti, saj nam odvzame možnost vpletenosti v filmsko zgodbo.

b) Ker je že na začetku jasno postavljen konec (cilj) filmskega potovanja — glavni junak preživi —, lahko bolj sproščeno uživamo ob filmu.

c) Ustvarjalci filma so se zbal, da lik Earlyja ne bi bil dovolj »jasen«, in so zato zadevo pač morali nekoliko razložiti z glasom v offu, da bodo res vsi dojali.

Mislilim (in resnično upam), da je prvi odgovor pravi. Film torej gledamo le kot gledamo projekcijo pri prijatelju ali znancu, ki se je ravnokar vrnil s potovanja. S teh morastih turističnih razglednic curlja kri, veliko krvi. In ko projektor ugasne, smo lahko celo srečni, da smo le turisti. Ni *cool*, je pa vsaj varno.

P. S.

Kaj turistom torej ostane? Prijatelji, seveda. Kot nas potolaži Adelin glas na koncu filma: »Prijatelji so pomembni«.

UROS GORICAN

